

AZ AZ ISMERETLEN ERŐ

CIRIL KOSMAČ: *Ballada a trombitáról meg a felhőről.*
Európa, Budapest, 1975.

Régóta ismert tény, hogy nagy írók, nagy irodalmi alkotások döntő szerepet játszhatnak valamilyen történelmi folyamat során. De ugyanilyen jelentős lehet-e a művész pusztá megjelenése egy csupán néhány emberből álló, idegen, idillikus környezetben? S mindössze azzal, hogy éppen most készül munkájáról beszél, eldöntheti-e az író a vele kapcsolatba kerülő emberek sorsát, vihet-e költői igazságszolgáltatást az életbe?

Ciril Kosmač *Ballada a trombitáról meg a felhőről* című regénye szerint — igen: Az az ismeretlen erő, amely a művészt alkotásra készíti, nemcsak a születendő műre van kihatással, hanem a környezetre is, amelyben a mű életre kel. S a fő erénye a regénynek, hogy ez a kérdés és a reá következő válasz nem jelenik meg nyílt formában a könyvben. Éppen ellenkezőleg: látszólag csak a környezetnek a születendő műre gyakorolt benyomásairól olvasunk, hogy azután a cselekmény kibontakozásával kapjuk meg a nem várt választ a fel nem tett kérdésre a művész és a műalkotás sorsdöntő hatásáról.

A *Ballada a trombitáról meg a felhőről* formai szempontból keretes regény, ha nem is a szó klasszikus értelmében. Itt ugyanis a keret nem passzív előadási alkalom, mint a legtöbb ilyen műben, hanem ugyanolyan aktív cselekmény színtere, mint a beléje foglalt elbeszélés. S azonkívül újszerű és eredeti, s művészi szempontból kiválóan sikerült a két rész egymásra gyakorolt, egyenrangú hatásának az érzékeltetése, a következő módon:

Peter Majcen, az író, egy hegyektől körülzárt, szlovéniai falucskába látogat, hogy képzeletét már régóta foglalkoztató, háborús elbeszélését ebben a békés, idillikus völgykötlan-

ban vesse papírra. Ez a környezet azonban csak látszólag nyugodt: benyomásai baljóslatú előjelekként lo-pakodnak be Peter Majcen elbeszélésébe. Ilyen a két vezérmotívum is: az életet jelképező, magányos, fehér felhő és a halált sejtető mélabús trombitaszó, egy angol népdal szomorú kezdősoraival:

„Eljön a rút halál,
kamrácskám másra vár.”

S az író nem talál nyugalmat a kis falusi házban sem: házigazdája tragikumot árasztó titokzatosságával elbeszélésének hőisére emlékezteti, Temnikarra, aki a háború alatt barlangba rejtőzött, sebesült partizánokat védett meg egymaga, saját élete, családja és otthona feláldozása árán. S miközben Peter Majcen házigazdjával arról beszél, hogy félt-e, helyesen cselekedett-e, tehetett-e mást Temnikar, az öreg parasztban felébred az elfojtott lelkiismeret. Hiszen ő is átélte egy ilyen helyzetet a háború idején: tudta, hogy a németek tudomására jutott, hol rejtőzött sebesült partizánok, de öneki nem volt bátorsága elindulni, hogy figyelmeztesse őket. Megérte-e, hogy ilyen módon megmentette saját életét? Nem érte meg. S ennek a ténynek a felismérésében, sok évvel a tragikus esemény után, önkezevel véget vetett életének.

Peter Majcen költött hősének példája napvilágra hozta az áruló bűnét és ítélkezett felette. Ezen a művészi, közvetett módon jut kifejezésre a regény alap gondolata az elhivatott alkotóművész igazságszolgáltató szerepéről, az író szerepéről, amelyről Móricz Zsigmond így ír egyik levelében:

„Mi az az ember életében, amit érdemes leírni, amit muszáj leírni... voltaképpen csak azt lehet leírni, ami fáj. Ami megsebzti az embert. S ami bosszú”, s amelyet Zolnay Vilmos *Az írói mesterség* című tanulmányában a következő szavakkal fejez ki:

„Az író — azt hiszem — alkalomszerűen ír; akkor, ha éppen helyre kell billentenie a kisiklott világrendet.”

A változatos, érdekes cselekményű regényt Gállos Orsolya fordította magyarra.

KENYERES KOVÁCS MÁRTA

AZ ALKALOM, HOGY MEGMUTATKOZZANAK

MARIJA CINDORI—SNJEŽANA KULEŠEVIĆ—HAJNALKA LOVASI: *Pesme*. Osvit, Subotica, 1975.

Puritán egyszerűségű vagy inkább mondhatni szokványos címet visel három fiatal szabadkai költőnő közös kötete. Nem tudni, a szerénység vagy a nemtörődomség adatta ezt a jellegtelen címet. Igaz, három különböző zöngéjű anyagnak nehéz közös, átfogó jellemzőt találni. Mégis úgy hiszem, nem lehetetlen. Már csak a potenciális olvasó kedvéért sem. Könyvet akar venni, természetesen a könnyűt is nézi. Bármilyen érdekes betűtípusokat lát: nagyságuk, helyezük, vastagságuk váltakozásával bizonyos ritmus, lüktetés lesz a fődőlap sajátja, mégis a színek egyhangúsága lehangoló. Vajszin alapon barna betűk. Élénkebb szín fiatalok első kötetére kifejezőbb lett volna. De hát a belső a fontos.

A kötetben 45 vers van. Egy-egy költőnőtől arányosan elosztva 15. A három versfüzér egymásutánja a következő sorrendben alakul: Marija Cindori: Januári gyász, Snježana Kulešević: *Es miről még*, Lovászi Hajnalka: *A napok fölött*.

A „beosztás” nem véletlen. A színvonal a könyv vége felé közeledve fokozatos emelkedést mutat. A kötet legjobb, legérettebb verseit kétségtelenül Lovászi Hajnalka írta. Ez a

tény azonban nem teszi indokolatlanná a másik két fiatal verseinek kiadását. Inkább dicséretre méltó az Osvit effajta igyekezete: a bontakozó tehetségek okos felkarolása. Az ellenvélemény tükrében ez a törekvés persze torz képet is mutathat. Futóhomokra építeni kifizetődik-e? Szélsodorta magvaktól erdőt várni nem túl korai-e? Az igazság: befektetés nélkül nem várhatunk jobb termést. Csak az a kérdés, szabad-e megállnunk a könyvek pusztá kiadásánál. Félek, a középiskolás ifjúság, tehát az igazi olvasók körében nemigen ismert ez a kötet sem. A szerbhorvát szakos tanárok és iskolai önképzőkörök megismertetési, népszerűsítési munkáját kellene ennek az ügynek érdekében fölfokozni. De ez már a község pangó irodalompolitikájának kérdése, amely keveset látszik foglalkozni az író, kiadó, értékesítő vagy népszerűsítő, valamint olvasó egymást föltételező kérdés-komplexumával.

Marija Cindori tud verselni. Ez a készség azonban nem elég egy igazán ihletett vers megírásához. Egyelőre még nem fedezte fel a forrásvidéket, ahonnan elemi erővel törne elő a szó. Így költeményeiből hiány-